

BESEDA UREDNIKA

Številka revije, ki je pred nami, je že na prvi pogled bolj usmerjena v zgodovino. Vendar lahko dodamo in moramo dodati: v zgodovino, ki/ker je zgovorna tudi za današnji čas, zgodovino, ki ji mi postavljamo vprašanja in jo kot tako (in tako) sploh vidimo.

Dva sestavka sta vezana na *veliki obletnici*. Eden na *100-letnico priključitve Prekmurja* in združitve Prekmurcev z večino slovenskega prebivalstva v isti državi, drugi na *500-letnico rojstva Matije Vlačiča*, Matthiasa Flaciusa Illyricusa (1520–1575). Priključitev je pomenila vključitev v skupni državni okvir edinega področja, na katerem so slovenski protestanti/evangeliki uspeli preživeti obdobje habsburške katoliške protireformacije. Istran, Labinčan, je kot emigrant s svojim delom pomembno zaznamoval poti in razpotja reformacije in reformacijske teologije v Luthrovi deželi. (Drugače kot Trubar, ki je z duhom reformacije in z njim povezanim slovenskim knjižnim delom odločilno zaznamoval reformacijo in njene sadove v svoji domovini.) Trije prispevki osvetljujejo obdobje začetnega *uveljavljanja sodobne verske tolerance*: njeno razsvetljsko idejno ozadje (Lessingov *Modri Natan*); praktične spodbude zanj in začetke njenega prakticiranja (v avstrijski vojski); njene pravne formulacije in kodifikacije v avstrijski zakonodaji o položaju protestantov tistega časa. Vsi trije prispevki avstrijskih in nemških avtorjev so vsak na svoj način tudi prispevki o naši (takrat skupni) kulturni, državni in pravno-politični zgodovini.

Pri izbiri *Prevoda*, treh *pričevanj iz novejšje nemške zgodovine* (Bonhoeffer, Darmstadtska izjava, Gustav Heinemann), nas je vodilo ponovno oživljanje zlih duhov preteklosti in vprašanje, ki se mu tudi na Slovenskem ne moremo/smemo izogniti: kaj je šlo narobe, kaj je bilo z (ne le protestantskim) »krščanstvom in politiko«, da se je zablodilo (ne le v Nemčiji!) – in kaj delati, na kaj biti pozorni, da se ne bi zablo-da ponovila.

Dva prispevka sta tudi tokrat usmerjena v trdo jedro raziskovanja in pisanja v naši reviji (simbolizirano s portretom na platnicah): v raziskovanje in pisanje o *življenju in delu Primoža Trubarja*. Eden prinaša nova dejstva, nov dokument, eden prikaže dosedanje in doda nove vidike interpretacije (pomena) njegovega dela. Drugi prispevki, ki so jih avtorji pripravili kot predavanja na *študijskih večerih Slovenskega protestantskega društva*, poskrbijo za dodatno raznovrstnost vsebine te številke.

Razprave, študije začenja članek Klaudije Sedar, ki piše o razpoloženju, previdnosti, celo zadržanosti *prekmurskih evangeličanov pri vključevanju v nove državne okvire*, saj jim ti niso vzbujali zaupanja v primerjavi z dotedanjim, ogrskim, znotraj katerega so prekmurski slovenski evangeličani v dolgi zgodovini uspeli oblikovati in ohraniti svojo slovensko narodno in evangeličansko versko identiteto. Toda oboje je pomenilo trdno osnovo za kasnejše (in sedanje) samozavestno in tvorno vključevanje slovenskih prekmurskih evangeličanov v skupno življenje združene Slovenije. Avtorica daje s svojim prispevkom zaslužen priznanje pokojnima raziskovalcema Mihaelu Kuzmiču in Francu Kuzmiču, ki sta kot pripadnika Binkoštna cerkve dovolj od blizu in hkrati z zadostno distanco, tako rekoč »od znotraj« in »od zunaj«, opazovala, razumela in trezno presojala položaj in ravnanje prekmurskih evangeličanov.

Luka Ilić, eden najboljših poznavalcev življenja in dela *Matije Vlačića* (o njem je že pisal v številkah 15-16/2012 in 17-18/2013 naše revije), tokrat objavlja razpravo, ki se osredotoča na začetke Vlačičeve življenjske in akademske poti, ki ga je vodila iz rodnega Labina v Istri preko Benetk v Tübingen, Wittenberg, Magdeburg, Jenö, Regensburg,

Strasbourg do Frankfurta, kjer je umrl; v tej zvezi objavlja tudi doslej nepoznani dokument v latinskem izvirniku in slovenskem prevodu (Martina Benedika). Kot je znano, je bil Trubarjev naslednik na mestu superintendenta v Ljubljani Sebastijan Krelj (1538–1567) Vlačičev študent v Jeni, kasneje pa njegov pomočnik in podpornik njegove (»flacijanske«) smeri v reformacijskih razhajanjih. Med bivanjem v Regensburgu (1562–1565) je Vlačič razvijal tudi ideje in iniciative glede uveljavljanja reformacije v slovenskem, hrvaškem in in širšem balkanskem prostoru (tako tudi o ustanovitvi akademije za teološko izobraževanje pridigarjev s tega področja).

Lilijana Žnidaršič-Golec poroča in razpravlja o novoodkritem arhivskem viru, notarski listini, ki pomeni nov kamenček v mozaiku podobe *odnosa med tržaškim škofom Petrom Bonomom in Primožem Trubarjem*. Članku je priložena fotografija dokumenta.

Avstrijski avtor, zaposlen v avstrijski vojski, Karl-Reinhart Trauner raziskuje in dokumentira načine in razloge *zgodnje verske tolerance* v cesarski avstrijski vojski že v času pred *Tolerančnim patentom* Jožefa II. in po njem. Ravnanja v *avstrijskih oboroženih silah* so postala vzgled za postopno uveljavljanje verske tolerance tudi na drugih področjih tedanje avstrijske državnosti (ki je takrat zajemala in zadevala tudi naše dežele in ljudi). Jonatan Vinkler nadaljuje svojo obsežno in natančno raziskavo *čeških bratov*, s katero odpira našo revijo v širši srednjeevropski prostor in širi obzorje (ne le našega) poznavanja protestantizma in njegove dediščine.

V *Študijskih večerih* se je Božidar Debenjak vrnil k prvi slovenski knjigi, *Trubarjevemu Katekizmu 1550* (ki ga imamo zdaj po zaslugi Trubarjevega foruma, Kozme Ahačiča in Vinka Ošlaka tudi v sodobni slovenščini), ter predstavil, dokumentiral in poudaril vsebinsko in formalno zahtevnost (ter že zato »ogromnost«) tega prvega, vstopnega koraka slovenske tiskane besede. Peter Kovačič Peršin seznanja bralce z idejami in zamislimi družbene ureditve *Andreja Gosarja* (1887–1970), družboslovca in politika, katerega delo je bilo po 2. svetovni vojni zamolčevano in omalovaževano, pa čeprav (ali prav zato) so bile njegove ideje in kritike izziv za tedanje (in sedanje!?) enostranske koncepcije

(in se vsaj v nastavkih tudi uporabljale, ne da bi se to priznalo). Marko Kerševan prikazuje obravnavo *vprašanja teodiceje*, kot sta jo videla in presojala klasik sociologije *Max Weber* in sodobni *ameriški sociolog religije Peter Berger* (1929–2017), slednji tudi ob vpogledu v sodobne teološke usmeritve. S predavanjem želi avtor dati *hommage* nedavno umrlemu sociologu religije, ki je ob svojem sociološkem raziskovanju »človeka v moderni družbi« posvečal posebno pozornost tudi njegovim (para)religioznim iskanjem (ki se jim tudi Berger ni izogibal). Njegovo knjigo *Vprašanja vere: skeptična pritrnitev krščanstvu* imamo tudi v slovenskem prevodu.

V rubriki *Razgledi, vpogledi* Vincenc Rajšp pod naslovom *Avstrijski protestantizem v ogledalu svoje pravne zgodovine* predstavi pravkar izdano knjigo *avstrijskega zgodovinarja Karla W. Schwarza*: pravne ureditve (in problemi), ki jih obravnava knjiga, vse do konca 1. svetovne vojne in konca skupne habsburške države zadevajo tudi sedanji slovenski prostor (razen delno Prekmurja), po tem obdobju pa so izziv za primerjave naših in avstrijskih pravnih rešitev/ureditev ter problemov, ki so ostali ali nastali na novo. Walter Sparn ponuja ponovno branje – in nove poudarke pri branju – *klasičnega teksta Gottholda Ephraima Lessinga* (1729–1781), dramske pesnitve *Modri Natan* iz leta 1779 (imamo ga tudi v slovenščini v prevodu Josipa Vidmarja). Tekst, ki je izražal začetke razsvetljenskega pojmovanja verske tolerance (in sam prispeval k njej), kliče po ponovnem branju v sedanjem času hkratnega povzdigovanja in krize razsvetljenskih idej, predvsem pa povečane in akutne potrebe po *toleranci in odgovornosti* v odnosih med (ne)verniki različnih verstev (in kultur).

Rubrika *Prevod* tokrat prinaša prevod *treh besedil, pričevanj iz novejše nemške zgodovine*, iz kritičnega in kriznega časa nemške politike nasploh in nemškega protestantskega (in katoliškega) krščanstva znotraj tega (pa seveda tudi nemške socialne demokracije in leve komunistične politike) – iz časa nemške poti v katastrofo nacizma in druge svetovne vojne, časa po njej in poti iz nje: *pridigo mladega Dietricha Bonhoefferja ob prazniku reformacije 6. novembra 1932 v Berlinu; izjavo o krivdi nemške evangeličanske cerkve s strani »levice« v cerkvi iz leta 1947, s ključ-*

nim spoznanjem/priznanjem »zablodili smo«; kratke smernice/opomnik za *odgovorno politično delovanje evangeličanov*, ki jih je v času umirjanja in prenove leta 1957 napisal *Gustav Heinemann* (1899–1976), eden od vodilnih ljudi v povojni Evangeličanski cerkvi v Nemčiji in (bodoči) predsednik Zvezne republike Nemčije (v burnih letih 1969–1974).

V *Kroniki* objavljamo govor predsednika državnega zbora Dejana Židana na državni proslavi dneva reformacije 30. oktobra 2019 v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Marko Kerševan